

Norges vassdrags- og energidirektorat
Kun sendt som e-post til:
nve@nve.no

Deres ref: 202224740-3

Terråk, 27. mars 2023

Høringsuttalelse fra Åbjøravassdragets elveeierlag – Midlertidig fravik fra manøvreringsreglement – Åbjøravassdraget i Bindal kommune i Nordland

1 Innledning

Bindal kommune fremmet ved brev 18. oktober 2021 krav om revisjon av konsesjon gitt ved kgl.res. 4. juni 1976 for «*Erverv og regulering av Åbjøravassdraget mv.*» og tillatelse gitt ved kgl.res. 15. desember 2000 til å foreta tilleggsoverføringer i samme vassdrag. Manøvreringsreglementet tilknyttet konsesjonene er senere tatt opp til ny behandling, og ved kgl.res. 7. november 2014 ble følgende minstevannføring pålagt:

«Vannføringen i Åelva skal i perioden 1. juli til 15. september, så langt som mulig, ikke underskride 7 m³/s målt ved utløp av Åbjørvatn».

Revisjonssak er foreløpig ikke åpnet av NVE.

Etter at kravet om revisjon ble fremmet av kommunen, har NTE Energi AS (NTE) fremmet søknad om tillatelse til å fravike manøvreringsreglementet gitt ved kgl.res. 7. november 2014. Det er søkt om endret minstevannføringsslipp i en prøveperiode over tre år:

- Minstevannføringsslipp i vinterperioden 15.12 – 15.04 med et fastslipp på 0,5 m³/s fra Kalvvatn.
- Minstevannføringsslipp i sommerperioden 15.07 – 15.09. For denne perioden skal det tappes tilstrekkelig med vann fra Kalvvatn slik at vannføringen ved nytt målepunkt Mensfossen i Åbjøra, utgjør minst 3 m³/s

Søknaden er sendt på begrenset høring, blant annet til Åbjøravassdragets elveeierlag (Elveeierlaget). Som det kommer frem av Bindal kommunes revisjonskrav er det imidlertid mange allmenne interesser i Åbjøravassdraget, knyttet både til friluftslivs-, landskaps – og naturverdiperspektiver. Elveeierlaget finner det derfor uheldig at søknaden om midlertidig fravik av manøvreringsreglementet – som har en side til revisjonssaken – ikke er sendt på alminnelig høring, slik at *alle* berørte interesser kan uttale seg *før* vedtak fattes.

Elveeierlaget stiller seg kritisk til søknaden om fravik av manøvreringsreglement fra NTE. Grunnlaget for søknaden fremstår som uklart og lite bearbeidet, samt at Sweco sin rapport fremstår som mangelfull i å avdekke godt datagrunnlag for de forslag som fremlegges. Dersom konsesjonsmyndigheten skulle ta manøvreringsreglementet opp til vurdering før åpning av revisjonssak, anbefaler elveeierlaget at målepunktet legges til Urdsfossen og ikke Mensfossen som foreslått av NTE. Det må videre fastsettes et sammenhengende, helårs minstevannføringsregime for hele vassdraget (dvs. kontinuerlig slipp både sommer og vinter), som er tilstrekkelig til å sikre fremtidig bærekraftig oppvekstforhold for både villaks og sjøørret.

Vi vil nedenfor i punkt 3 begrunne vårt syn nærmere. I punkt 2 er det inntatt noen rettslige utgangspunkter for vurderingen.

2 Noen rettslige utgangspunkter

Konsesjonen i Åbjøravassdraget, som er gjenstand for vilkårsrevisjon, fremgår av punkt 1 ovenfor.

Revisjonsadgangen er hjemlet i vassdragsreguleringsloven § 8. Ved en revisjon kan det stilles nye krav i vannkraftkonsesjoner, slik at miljøverdiene i de regulerte vassdragene ivaretas bedre. Revisjon av konsesjoner gir blant annet mulighet til å bedre forholdene for fisk. Men også landskapsforhold, friluftsliv og ivaretagelse av viktig naturmangfold, er viktige hensyn.

I NVEs og Miljødirektoratets rapport 49/13 «*Vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Nasjonal gjennomgang og forslag til prioritering*» (heretter rapporten) er det for Nordland vannregion inntatt i alt 28 vassdrag til vurdering av miljøforbedringspotensialet. Bare seks vassdrag er plassert i Kategori 1.1. Høy prioritet, og Åbjøravassdraget er en av disse.

Når konsesjonen i «Åbjøra» er plassert i kategori 1.1, betyr det at aktuelle tiltak i vassdraget antas å gi lite eller moderat krafttap sett i forhold til forventet miljøgevinst. I rapporten er det blant annet tatt inn følgende generelle kommentar til prioriteringene på side 287:

«At et vassdrag er prioritert betyr i denne sammenhengen at vannslipp er aktuelt. Det er først under revisjonen at et ev. vannslipp blir behandlet konkret. At et vassdrag er prioritert betyr ikke nødvendigvis at det prioriteres først til saksbehandling, men betydningen av raskt å få mulige miljøgevinster tillegges vekt. [Vår understrekning.]»

Når det gjelder Åbjøravassdraget konkret, er det tatt inn følgende vurdering i rapporten på side 234:

«Viktig laks- og sjøørretvassdrag med store fiskeinteresser, og med anadrom strekning på mer enn 25 km inkludert innsjøareal. Årlige fangster på mer enn 1000 kg laks i enkeltår, og mange år med mer enn 1000 kg sjøørretfangster siste 20 år. Både lakse- og sjøørretbestandene regnes som sårbare (3) med nedgang senere år, der vassdragsregulering er bestemmende faktor. Forhøyede sommervanntemperaturer har medført utbrudd av fiskesykdommen PKD i årene 2002-2006 som følge av redusert vannføring. Betydelige deler av nedbørfeltet til Åbjøra er overført til Kolsvik.

Ferskvannsdeltaet i Åbjørvatnet er sjelden i distriktet og naturtypen anses som nasjonalt viktig (A). Deltaet framstår som lite berørt bortsett fra påvirkningen fra vassdragsreguleringen. Ål (CR) og elvemusling (VU) er påvist i Åbjøravassdraget. Økologisk tilstand er dårlig i størstedelen av Åbjøra, og moderat i flere av de overførte vassdragene.

Området framstår relativt uberørt bortsett fra kraftutbyggingen og tilhørende vegsystemer. Området har lite hytter og er i liten grad tilrettelagt for friluftsliv. Reguleringssoner på > 10 m vil kunne påvirke landskap og opplevelsesverdier ved lave vannstander i magasinene.»

Det fremgår videre at aktuelle tiltak blant annet er:

- «Minstevannføring for å bedre forholdene for laks og sjøørret i Åbjøra, og redusere fare for sykdomsutbrudd ved høye vanntemperaturer.
- Minstevannføring vil også være positivt i forhold til ivaretagelse av viktige naturmangfoldverdier, herunder et viktig ferskvannsdelta, samt ål og elvemusling.»

I rapporten er det også vist til at det (i 2013) forelå innstilling fra NVE sendt til OED 21. september 2012 om endring av konsesjonsvilkår hvor det var foreslått slipp av minstevannføring på 7 m³/s i perioden 1.7-30.8, og at det anslåtte krafttapet ved de foreslåtte tiltakene var begrenset (mindre enn 5 GWh/år).

Revisjonskravet fra Bindal kommune er basert på følgende vedtak i kommunestyret:

«Åbjøravassdraget er et sentralt landskapselement for hele Åbjøra/Åbygdadalføre og vassdraget har store allmenne interesser ut fra friluftslivs-, landskaps- og naturverdisperspektiver. Derfor ber Bindal kommune NVE om å se på manøvreringsreglementet i sin helhet, slik at nødvendige tiltak, som minstevassføring over hele året, settes inn og får de virkninger som er tilsiktet ved en slik revisjon av konsesjonsvilkårene. [Understreket her.]»

Kommunen har med andre ord bedt om at det foretas en helhetlig gjennomgang av manøvreringsreglementet.

Ved vurderingen av hvor terskelen for å pålegge magasinrestriksjoner eller minstevannføring skal fastlegges i en revisjonssak, er først og fremst vassdragslovens forarbeider av betydning, i tillegg til etterfølgende lovgiveruttalelser. Det følger av forarbeidene til vassdragsloven at den alminnelige revisjon *«er ment å innebære en modernisering eller ajourføring av konsesjonsvilkårene»*. I forbindelse med implementeringen av vanddirektivet, uttalte videre energi- og miljøkomiteen (Innst. S. nr. 131 (2008-2009) følgende om adgangen til å innføre minstevannføring:

«Komiteen mener at tiltaksplanene som skal utarbeides med utgangspunkt i direktivet, må innlemme revisjoner av vannkraftkonsesjoner. I særdeleshet er det viktig å få til ordentlige miljøforbedringer der det ikke er krav om minstevannføring i dag. [...] Komiteen vil påpeke at det generelt er stort forbedringspotensial på mange plan i gamle vannkraftverk, der potensialet for miljøforbedring kan være stort med bare litt vannslipp. [Understreket her.]»

Som det fremgår, forutsetter Stortinget at det er *«viktig å få til ordentlige miljøforbedringer der det ikke er krav om minstevannføring i dag»*, og at det foreligger et stort potensial for miljøforbedringer med beskjedne virkninger for kraftproduksjonen.

Det fremgår videre uttrykkelig av Meld. St. 36 (2020–2021), Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiressurser, at:

«Vannkraft representerer en betydelig miljøpåvirkning i norske vassdrag. Et representativt utvalg av norske vassdrag er vernet gjennom verneplan for vassdrag. Gjennom revisjon av vilkår i eldre konsesjoner skal det legges til rette for miljøforbedringer i vassdrag med eksisterende reguleringer. For eksempel kan pålegg om minstevannføring ha stor betydning for friluftsliv og naturmangfold i og ved de regulerte vassdragene. Økt utnyttelse av vannkraftens reguleringsevne innebærer mer effektkjøring. De tilhørende raske endringene i vannføring og vannstand kan gi negative konsekvenser for fugl, fisk og bunndyr. Det vil derfor være viktig å avveie fordelene med effektkjøring mot ulempene for miljøet og andre brukerinteresser. [Understreket her.]»

Minstevannføring er dessuten uttrykkelig uttalt som et viktig politisk mål i Hurdalsplattformen, hvor det på side 32 heter at ambisjonene i revisjonssakene skal styrkes ved at Regjeringen vil:

«Styrke hensynet til natur og miljø i vassdragsrevisjonene, blant annet gjennom krav til minstevannføring og sørge for at restaurering av natur og arts mangfold langs vassdrag sikres.»

Ved bygging av nye kraftverk, og ved fornyelse av konsesjoner, gjelder vannressursloven § 10, hvor alminnelig lavvannføring er hovedregelen for minstevannføringen som skal være tilbake i vannstrengen.

Minstevannføringen kan likevel settes lavere enn alminnelig lavvannføring der en konkret vurdering tilsier det. Imidlertid «skal» det legges vekt på å «sikre [...] vassdragets betydning for plante- og dyreliv» i den konkrete vurderingen, jf. andre ledd bokstav b. I denne vurderingen må hensynet til både laks og sjørret komme inn; det er grunn til å påpeke at villaksen nå er klassifisert på rød liste, og at dette er et konkret forhold som må tas med i vurderingen. I dag fastsettes det i praksis alltid bestemmelser om minstevannføring i nye konsesjoner (i en moderne konsesjon) for kraftutbygging.

Revisjonssaken i Åbjøra skal følgelig ha som siktemål å føre til en oppdatering/modernisering av betingelsene slik at de tilfredsstiller de vilkårene man ville sette ved en tilsvarende reguleringstillatelse i dag.

Etter at vilkårsrevisjon ble krevd for Åbjøravassdraget, er det også vedtatt nye forvaltningsplaner i samsvar med vannforskriften. I gjeldende regionale vannforvaltningsplan for Nordland og Jan Mayen, vedtatt av departementet så sent som høsten 2022, er Åbjøra og Åelva høyt prioritert og har «miljømål som kan medføre krafttap».

Når det gjelder kravene til konsekvensutredninger i en revisjonssak, heter det i OEDs veileder for revisjonssaker fra 2012:

«For hvert enkelt tema som anses særlig relevant for saken skal det gis en mest mulig objektiv beskrivelse av erfarte skader og ulemper. Beskrivelsen skal være basert på eksisterende viten. Eventuelle vesentlige mangler ved beslutningsgrunnlaget må påpekes. Relevante undersøkelser skal omtales.»

Og videre:

«Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet [understreket her]», jf. naturmangfoldloven § 8.

Dette er nødvendig for å vurdere den samlede belastningen i vassdraget, slik naturmangfoldlovens § 10 krever.

3 Elveeierlagets innspill til søknaden fra NTE

3.1.1 Forslaget til minstevannføring om sommeren

Da konsesjonene til utbygging av Kolsvik kraftverk ble gitt i 1976 og 2000 ble det ikke satt vilkår om minstevannføring. Fra 2002 har sykdommen PKD (proliferativ kidney disease) medført betydelig dødelighet av laks- og ørret yngel i Åbjøravassdraget. Selv om det i 2014 ble pålagt minstevannføring i sommerperioden, er det i revisjonskravet påpekt at det fortsatt er problemer med PKD i vassdraget, spesielt i perioder med lav vannføring og høye temperaturer, og det er som følge av dette blant annet krevd økt minstevannføring.

NTE har i begrunnelsen for søknaden om endret manøvreringsregime om sommeren vist til en undersøkelse gjennomført av Sweco:

«Resultatene viser at bestandene i nedre del av Åbjøravassdraget (Åelva) klarer seg bra selv med utbrudd av PKD i de aller fleste år. Det ser ikke ut til at pålagt minstevannføring har effekt på forekomsten av PKD i vassdraget. Dette har trolig sammenheng med at vannslippet i svært liten grad påvirker vanntemperaturen i Åelva. Basert på undersøkelser siden 2013 ser man liten eller ingen sammenheng mellom pålagt vannslipp i sommersesongen og tettheter av ung fisk av laks.

Gytefiskundersøkelsene viser videre at innsiget av laks i Åbjøravassdraget er høyt, og bestanden i nedre del av vassdraget er stabilt økende, med god eller svært god gytebestandsoppnåelse årlig. Dette fremgår av både sportsfiskefangster, gytefisk-tellinger og tellinger i fisketrappen i Brattfossen. Eventuelle konsekvenser av PKD sees i så måte ikke igjen i tilbakevandringen av laks til vassdraget.»

Det er flere aspekter ved søknaden og Sweco sin rapport Elveeierlaget stiller spørsmålstegn ved. Begrunnelsen i rapporten til Sweco er også motstridende. Bakgrunnen for at det ble pålagt minstevannføring i manøvreringsreglementet i 2014, var nettopp PKD. Selv om Sweco i rapporten legger til grunn at vannmengden som er pålagt ikke har vært tilstrekkelig for å hindre oppblomstring av PKD, kan det ikke være tvilsomt at vanntemperatur er en faktor som påvirker forekomsten.

Elveeierlaget er urolig for at en reduksjon i dagens vannslippregime sommertid, kan føre til en oppblomstring og større sykdomsomfang, med tilsvarende høyere dødelighet grunnet forholdet mellom antall fisk og gitt tilgjengelig areal.

Rapporten legger til grunn at gjennomsnittlig vil et 3 m³/sek vannslipp øverst i vassdraget gi en estimert vannføring på 7 m³/sek over terskelen i Åbjørvatnet. Det fremkommer ikke noe beskrivelse av dette i rapporten på hvordan man har gjort denne beregningen. Det er verken redegjort for hvilke beregninger NTE/Sweco har foretatt, eller hva minstevannslippet er i så måte sammenlignet med. Elveeierlaget etterlyser derfor en beregning for foreslått minstevannslipp. Et forslag til endret minstevannslipp bør fastsettes på bakgrunn av faktiske målinger, og ikke rene teoretiske betraktninger.

Dersom det blir fastsatt en prøveperiode, må manøvreringen følges opp grundig uavhengig av hvilket minstevannslipp man faller ned på. Et slipp må kombineres med beregninger av vanndekt areal ved ulike slipp (0,5/2/3/4,5 m³/s). Det må også fastsettes vilkår om at regulanten i prøveperioden skal gjennomføre PKD-undersøkelser i elva og andre relevante biologiske undersøkelser for å øke kunnskapsgrunnlaget.

NTE har også begrunnet søknaden om fravik av manøvreringsreglementet med at det er tappet 13,3 mill. m³ per år i minstevannføring til Åbjøravassdraget i perioden 2015-2021, og at dette «*utgjør et tap i Kolsvik kraftverk på vel 100 Gwh for hele perioden (15 Gwh pr. år)*». Det er imidlertid ikke gitt noen redegjørelse eller beregning for hvordan NTE har kommet frem til dette krafttapet. Det er heller ikke angitt hva som har vært den faktiske kraftproduksjonen i samme periode, sammenlignet med foregående år – dvs. perioden før 2015. Regulanten forutsettes å ha nødvendig kunnskap om tall på den faktiske økte produksjon i perioden som vil være et bedre sammenligningsgrunnlag når krafttapet skal fastsettes.

Dersom man skulle ha søkt om konsesjon for å regulere Åbjøravassdraget i dag, ville man som nevnt ovenfor i punkt 2 fastsatt et minstevannføringskrav. Kravet til vannføring ville videre ha ligget på et helt annet nivå enn det som er foreslått av NTE. Etter Elveeierlagets syn må man ved fastsettelsen av kravet til minstevannføring se på hva som ville ha blitt fastsatt dersom man skulle gitt en ny konsesjon i Åbjøra i dag, hvor man også må se hen til føre-var-prinsippet, jf. naturmangfoldloven.

Et godt sammenligningsgrunnlag er da den siste konsesjonen som er gitt i Bindal kommune, dvs. reguleringen av Søbergsvatnet, hvor det ble fastsatt endelig vedtak av OED i 2021¹. I konsesjonen er det fastsatt at det skal slippes minstevannføring ut fra Søbergsvatnet på 400 l/s om sommeren og 60 l/s resten av året, som er lik vilkåret om vannslipp fra kraftverksinntaket.

Åbjøravassdraget har mange likhetstrekk med Søbergsvatnet da begge vassdrag omhandler regulering av et magasin i høyfjellet med anadrome fiskearter lengre ned i vassdraget. Søberg er imidlertid et nytt kraftverk med høy gjeldsbelastning, sammenlignet med Kolsvika kraftverk som er nedbetalt. Konkurransemessige hensyn tilsier dermed også at kraftverkene bør behandles likt hva gjelder krav til minstevannføring.

I tillegg er nedslagsfeltet til Kolsvika kraftverk 8,7 ganger så stort som nedslagsfeltet Søberg kraftverk. NTEs forslag om et vannslipp på 7,5 millioner m³ er dermed uforholdsmessig lavt sammenlignet med Søberg-utbyggingen.

Ved beregningen av krafttapet til NTE må det endelig hensyntas at det gjennomgående har vært økt tilsig i hele landet etter at konsesjonen ble gitt, slik at samtlige kraftanlegg i dag har mer vann å produsere på. Dette fremgår eksempelvis av revisjonsrapporten nevnt over, der det på side 9 heter at:

«Klimaendringer har medført endringer i tilsigsmønster og vannføring i vassdragene. Det nyttbare tilsiget har i perioden 1981-2010 økt med ca. 3,3 % på landsbasis sammenlignet med tilsigsserien fra forrige 30-årsperiode. Variasjonene regionalt og på vassdragsnivå er imidlertid betydelige. Klimafremskrivninger basert på ulike klimamodeller peker i samme retning og viser i størrelsesorden 2-16 % økning i avrenning i alle regioner for perioden 2021-2050, sammenlignet med 1961-1990.»

I NVE-rapport 50/2019, Vannkraftverkene får mer tilsig, står det videre på side 6:

«Energitilsiget i Norge har økt de siste tiårene. For perioden 1989-2018 har det kommet 10 TWh/år mer energitilsig enn det gjorde i 1961-1990 (Figur 1). Dette er en økning på 7 prosent.»

¹ Konsesjonen ligger på NVEs nettsider: [link til konsesjon](#)

I selve nedslagsfeltet har det tilkommet mer nedbør siden konsesjonen ble gitt, hvor et slipp på 15 millioner m³ må sies å være innenfor det nivået den ekstra nedbøren i nedslagsfeltet har gitt. Mer fremtidig nedbør/økt tilsig som følge av klimaendringer, vil redusere kraft- og verditapet ved høyere minste vannføring. Dette må derfor hensyntas ved beregningen av krafttapet ved gjeldende minste vannføring – men også ved beregningen av eventuelt høyere minste vannføring enn i dag i revisjonssaken.

3.1.2 Forslaget om minste vannføring om vinteren

I dag er det ikke krav til minste vannføring i Åbjøravassdraget vinterstid, og defineres som kritisk begrensningsskilt for vassdraget.

NTE har i søknaden foreslått en minste vannføring i vinterperioden 15.12-15.4 0,5 m³/s kontinuerlig fra Øvre Kalvatn, noe som er opplyst å tilsvare 5,2 mill. m³ vann i perioden. Det fremgår videre at hensikten med denne minste vannføringen er:

«å øke vinteroverlevelsen for ungfisk, samt å redusere behovet for samlet tapping av vann gjennom året. Det anbefales at nytt regime for minste vannføring skal gjelde for en prøveperiode på 3 år. Årsaken til at det søkes om en prøveperiode på 3 år er at man trenger flere år for å undersøke effektene av tiltakene på grunn av fiskens biologi.»

Elveierlaget antar at en minste vannføring på vinteren på 0,5 m³/s vil kunne være et steg i rett retning for laks og sjørørret i vassdraget, men forslaget som Sweco har lagt frem virker gjennomgående for lavt sammenlignet med Q95 og alminnelig lavvannsindeksler.

Elveierlaget kan ikke se at NTE/Sweco har dokumentert/synliggjort hvordan de har kommet frem til at et minste vannslipp på 0,5 m³/s om vinteren vil være tilstrekkelig. I rapporten heter det:

«Et vannslipp på 0,3 m³/s er for lavt, og en risikerer at ønsket effekt mtp rognoverlevelse ikke oppnås i tørre, kalde år (som i 2012 og 2020, tabell 1). Et vannslipp på 1,5 m³/s vurderes til å være høyere enn nødvendig.»

Hvilket sammenligningsgrunnlag er det man legger til grunn når man sier at 0,3 er for lavt, eller at 1,5 er for høyt? At man beregner krafttap forstår man, men når man fremlegger dette forslaget er det som nevnt ut ifra et biologisk perspektiv hvor man har observert dødelighet som følge av reguleringen, og da er det helt naturlig at forslaget fra NTE er utarbeidet for å redusere dødelighet i vassdraget. Da fremstår det som merkelig at man konkluderer med det overnevnte uten å ha konkrete sammenligningsgrunnlag eller beregninger for dette. Hvis man ønsker å fastsette noe ifm. et prøveregime, så må man legge til grunn at elvens utforming tilsier at man må ha tilstrekkelig vann til å sørge for at man opprettholder tilstrekkelig vanndekt areal vintertid slik at man får bukt med vinterdødeligheten man observerer i vassdraget i dag.

Uavhengig av prøvereglement bør regulanten derimot innføre ett minste vannføringsslipp som beskrevet som en selv pålagt restriksjon inntil de nødvendige utredninger og undersøkelser er gjennomført i revisjonssaken, og konsesjonsmyndigheten eventuelt har fastsatt et nytt manøvreringsregime for å redusere noen av de store negative effekter man ser i Åbjøravassdraget frem til revisjon.

3.1.3 Kravet til minste vannføring må vurderes i en ordinær revisjonssak

Spørsmål knyttet til vannføringen, minste vannføring, drift av magasinene mv. er kjernen i enhver vassdragsregulering som det skal tas stilling til som ledd i en revisjonsprosess. Elveierlaget vil derfor

understreke at det sentrale i revisjonssaken nettopp vil være å få fastsatt nye vilkår i manøvreringsreglementet som bedrer situasjonen for lakse- og sjøørretbestanden i vassdraget både sommer- og vintertid. Som det kommer frem av kravet fra Bindal kommune, har kommunen vært særlig opptatt av å sikre tilstrekkelig minste vannføring *gjennom hele* året. Dette omfatter å sikre minste vannføring i alle strekninger og tiltak mot effektkjøring, for å sikre mer naturlig vanntemperaturer i vassdraget.

Som OED også har påpekt i retningslinjer fra 2012 (nevnt over), skal revisjonssaken være «*En helhetlig tilnærming*» ved å se hele vassdraget og de samlede virkninger av reguleringen under ett. På samme måte som ved første gangs konsesjon og fastsettelse av vilkår er det sentralt at de enkelte vilkår også på revisjonsintervallet ses i sammenheng, enten det gjelder driften av anleggene, vannføringen eller påvirkningen på omgivelsene.

Elveeierlaget er ikke nødvendigvis uenig i at et prøvereglement i en kortere periode kan være aktuelt i forbindelse med den pågående vilkårsrevisjonen. Det kan for eksempel vises til kgl.res. 07.03.2014 om revisjon av konsesjonsvilkårene for Selbusjøen og Dragstsjøen. Ved vurdering av krav om minste vannføring fra Dragstsjøen bestemte regjeringen at vilkåret skulle bli gjenstand for en prøveperiode på ti år før det ble tatt en permanent beslutning om dette vilkåret. Fastsettelsen av et prøvereglement må imidlertid basere seg på en helhetlig vurdering av alle relevante hensyn en revisjonssak er ment å omfatte. Etter Elveeierlagets syn må det derfor foretas en samlet vurdering av de hydrologiske og de fysiske virkemidler i revisjonssaken, hvor behovet for minste vannføring ses i sammenheng med mulige fysiske tilretteleggingstiltak i vassdraget, før et eventuelt prøvereglement fastsettes.

Det er dessuten naturlig å se revisjonsprosessen opp mot dagens krav ved regulering av nye vassdrag, med minste vannføring som et vanlig vilkår i denne prosessen. Det er vanskelig å sette en verdi på tapt kraftproduksjon opp mot nytten med høyere vannføring, og hvor grensen for «kost-/nytte» skal gå. Likevel bør det etter Elveeierlagets syn være rom for å kreve en økning av dagens minste vannføring ut fra verdiene og kvaliteten en slik endring vil representere. I denne interesseavveiningen vil det være naturlig å ta med det økte tilsiget nevnt over, og vurdere hvor mye dette utgjør i økt kraftproduksjon som erstatning for tapt minste vannføring.

3.2 Kommentarer til et eventuelt prøvereglement

Som nevnt i 3.1 over, mener Elveeierlaget at konsesjonsmyndigheten må foreta en helhetlig gjennomgang av manøvreringsreglementet – både for både sommer- og vinterperioden – i en ordinær revisjonsprosess, hvis man skal ha et prøvereglement må dette også gjenspeile avgjørelser og momenter som normalt fremkommer i en ordinær revisjonsprosess og legge minste vannføring på et akseptabelt nivå sett ut ifra elvens beskaffenhet. Dersom konsesjonsmyndigheten likevel velger å ta regulantens søknad om en prøveperiode til følge, vil Elveeierlaget nedenfor kommentere noen sentrale forhold som NVE må vurdere ved fastsettelsen av en slik prøveperiode for å sikre minimumseffekt av forslaget.

3.2.1 Målepunkt

NTE har søkt om å flytte målepunktet fra terskelen på Åbjørvatnet til Mensfossen i Åbjøra. Spørsmålet om å flytte målepunktet har vært belyst ved flere anledninger, og Elveeierlaget stiller seg derfor i utgangspunktet positive til å flytte målepunktet lenger opp i vassdraget. Elveeierlaget er imidlertid ikke enig i at målepunktet skal settes ved Mensfossen.

Det er lagt til grunn i rapporten fra Sweco at et målepunkt ved Mensfossen vil være best egnet ut ifra topografi og utforming. Dette er imidlertid ikke begrunnet nærmere. Det kommer likevel frem av rapporten at formålet med å legge målepunktet til Mensfossen er å få med nedslagsfeltet til Kjerringdalselva (med utløp 400 meter overfor målepunktet). Regulanten ønsker tilsynelatende å ta med tilsiget i Kjerringdalselva i sitt eget regnskap, slik at NTE kan «komme unna» med et lavere vannslipp enn hva som er beskrevet i rapporten til Sweco.

Etter Elveeierlagets syn vil det bli helt feil dersom regulanten skal ta med tilsiget fra Kjerringdalselva i sitt regnskap, ettersom dette er vann som ellers ikke ville ha kommet inn i kraftverket.

Kjerringdalselva er en naturlig elv som selvsagt bør komme hovedvassdraget til gode, og hvor det foreslåtte vannslippet (på Urdsfossen) bør komme på toppen av dette.

Elveeierlaget mener videre at uavhengig av hva som måtte bli den endelige pålagte minstevannføringen, *må vannslippet gjelde for hele den anadrome strekningen*. Av denne grunn bør målepunktet legges til Urdsfossen. Urdsfossen er dessuten bedre egnet som målepunkt i form av smalere vannstreng, behov for mindre inngrep i selve fossen for å implementere målepunktet og fossen markerer stopp for anadrome fiskearter i vassdraget.

3.2.2 Perioden for minstevannføring

Elveeierlaget stiller kritisk til regulantens forslag vedrørende tidsrammene for manøverreglementet.

Etter det Elveeierlaget er kjent med, vil en ny og moderne konsesjon få et definert vannslipp i form av avløsende regimer, dvs. at man har en sommervannføring til en viss dato og den påfølgende dato er startpunkt for vintervannføring – eller en tilpasning av dette (normalt sett sommervann fra 1. Mai – 30 september og vintervann fra 1. Oktober til 30 april). At man skal ha et opphold mellom sommer/vinter og vinter/sommervannføring virker mot sin hensikt. Formålet med et mer effektivt manøverreglement er å bedre forholdene for fisk og dyreliv i vassdraget, og da må man legge til rette for gode gyte- og overlevelsesvilkår.

Regulanten har foreslått et sommer- og vintervannslipp på bakgrunn av fiskefaglige utfordringer, likevel velger Sweco og NTE å foreslå en løsning som tilsynelatende ikke kommer til å virke. Som begrunnelse for sitt forslag, har NTE vist til Swecos rapport hvor det heter:

«For å sikre at vannslippet i vinterhalvåret fungerer etter hensikten, er det nødvendig å slippe vann kontinuerlig, før det tilnærmet tørrlagte elveleiet øverst i vassdraget fryser til. Et diskontinuerlig vannslipp kan føre til gjenfrysing og at vannslippet finner nye vannveier som ikke dekker gyteområder, og vannslippet kan risikere å ikke ha den effekten som ønskes».

Også her benyttes det gjennomsnittsverdier over tidsperioder til å konkludere med at man «på det jevne» har tilstrekkelig med vann om høsten og våren. Det er ikke gjennomført varighetsanalyser eller brukt faktiske lavvannsindekser for hele vassdraget når Sweco/NTE har foreslått denne løsningen.

Basert på en fiskefaglig vurdering vil man kun trenge én dag med for lite vann om høsten eller våren som kan medføre at fiskestranding/dødelighet er et faktum. Dette bekreftes i det siterte fra rapporten ovenfor: *«før det tilnærmet tørrlagte elveleiet øverst i vassdraget fryser til»*. Ved å foreslå et fiksert oppstartstidspunkt (15.12) uten et krav til vannslipp før dette tidspunktet, vil nettopp

innfrysning kunne inntre. Man kan selvsagt ha noen år hvor vannføring og klima på høsten er slik at man har tilstrekkelig med vann i elven uten at dette fryser før man slipper kontinuerlig vann 15. desember. Det NTE ikke har tatt høyde for i sitt forslag, er et år som 2022 hvor det var veldig tørt og med barfrost. Vannføringer var trolig langt under 0,5 m³/sek i Åbjøra i den aktuelle perioden, og det skisserte regime ville dermed ikke ha fungert som ønsket høsten 2022.

Elveeierlaget vil også påpeke at en 3-års periode er svært kort tid til å fange opp variasjoner og effekter av vannslipp. Man kan risikere å få tre år med gode vannforhold, etterfulgt av tre år med for lite vann i elven. Dette bør man ta høyde for når man planlegger endret vannslipp.

Elveeierlaget stiller også spørsmål ved hensikten av en slik datobasert oppstart, spesielt en slik løsning som er foreslått her. Funksjonen av slippet må stå i fokus, og minstevannslippet må starte før sannsynligheten for tilfrysing oppstår uavhengig av tidspunkt. Kuldeperioder og tilfrysing kan selvsagt inntre flere ganger, og tidlig på høsten, og Elveeierlaget foreslår derfor at innslagspunkt for vinterslipp kobles til en målt verdi på Urdsfossen som sikrer at vannføringen ikke går under «gulvet» for vintersituasjon (minstevannslipp + resttilsig). Opphør i vinterslipp 15. april kan innebære et fall i vannføring dersom snøsmelting ikke har startet eller nådd et omfang som kompenserer for bortfall av minstevannslippet. Når det etableres en målestasjon på Urdsfossen er det en åpenbar mulighet for å koble opphør av minstevannslipp til en gitt vannføringsverdi. Formålet med minstevannslippet skal være å opprettholde en vannføring på minimum fastsatt vintervannslipp, og det ville vært naturlig å stanse, eller trinne ned slippet først når snøsmelting bidrar til å holde en vannføring på minimum det fastsatte vintervannslippet.

I henhold til figur 3 i rapporten til Sweco, fremgår det at Q95 i mange år etter reguleringen kan være langt lavere enn 0,5 m³/s, og under en kald vår kan ikke slike lavvannssituasjoner utelukkes å kunne oppstå også langt ut i april (på samme vis som på høsten). Dersom det åpnes for å stanse minstevannslippet på et tidspunkt der resttilsiget alene kan falle under fastsatt vintervannslippnivå, vil det potensielt inntre stranding/fiskedød som sletter ut effektene av det gjennomførte slippet og sikring av vanddekt areal gjennom vinteren.

Forslaget om å ha separat sommer og vintervannperioder hører ikke hjemme i dagens forvaltningssyn, og Elveeierlaget anmoder om at det må fastsettes et sammenhengende, helårs minstevannføringsregime for hele elven. Det er to måter man kan oppnå dette på:

- **Utvidet kontinuerlig vannslipp vinterstid**
Fra 1. oktober skal man slippe vintervann frem til 30 april. kontinuerlig fra Kalvvassdammen (tilsvarende sommervannslipp i perioden 1. Mai – 30. september).
- **Funksjonelt vannslipp**
Man bruker en kombinasjon av adaptiv og kontinuerlig vannslipp fra 1. oktober. I perioden 1. oktober til 15. desember skal man sørge for at vannstanden ikke går under ett gitt fastsatt vintervannnivå på målestasjonen, fra 15. desember skal man slippe et kontinuerlig vannslipp frem til 15. april. I perioden 15. april til 1. juni skal man ved adaptivt slipp sørge for at det ikke går under ett gitt nivå på målestasjonen.

4 Avslutning

På bakgrunn av ovennevnte vil Elveeierlaget sterkt anbefale konsesjonsmyndigheten om ikke å ta søknaden om midlertidig fravik av manøvreringsreglementet til følge med mindre man iverksetter

bedre vilkår enn hva som er skissert av NTE i søknaden. Elveeierlaget anbefaler derimot at konsesjonsmyndigheten i forbindelse med revisjonssaken gjør en helhetlig gjennomgang av manøvreringsreglementet for både sommer- og vinterperioden.

Elveeierlaget kjenner ikke til hva som vil være riktig utgangspunkt før en økt minstevassføring i Åbjøra. Dette må det være opp til fagmiljøet å fastsette, ut fra lokale forhold i elva. Elveeierlaget ber NVE i revisjonssaken pålegge regulanten å gjennomføre de nødvendige utredninger og undersøkelser i Åbjøra – som vil sikre et tilstrekkelig slipp gjennom hele året ut ifra hensynet til natur, miljø, rekreasjon og landskap, og da spesielt med hensyn til oppvekstsvilkårene for laks- og sjøørret.

Elveeierlaget finner avslutningsvis grunn til å påpeke at FN har bestemt at 2021-2030 skal være verdens tiår for restaurering av økosystemer. Naturrestaurering er tiltak for å reparere og forbedre natur og økosystemer som er ødelagt eller forstyrret av menneskelig aktivitet. Hvis det er noe natur som bør vurderes restaurert, er det vassdragsnatur utsatt for eldre vassdragsreguleringer hvor det ikke er fastsatt (tilstrekkelig) krav til minstevannføring.

Oppsummering av de viktigste endringspunktene i søknaden som må endres for at et prøvereglement kan være aktuelt: Målepunkt må settes til Urdsfossen, minstevannføringen må begrunnes med god faglig kunnskap og føre-var-prinsippet må tale til fordel for elvas økologiske tilstand, minstevannslippet må være helårs, avløsende regimer. Alternativt som skissert i punkt 3.2.2. På bakgrunn av PKD-problematikken i vassdraget anmoder elveeierlaget at man må sørge for minimum 7 m³/s sommervannføring i Åelva (nedre del av elva).

Med vennlig hilsen

Åbjøravassdragets elveeierlag

Ved

Aanon Kristoffer Gjertsen, Leder

kristoffer@plahte.no

Kristoffer Haavind, Nestleder

Kristoffer.haavind@fredolsen.com